

Posudek vedoucího práce:

Hodnocená bakalářská práce: Eliška Škdlová: *Islám v Second Life*, 2023 rkp 56 stran (vč. 8 stran příloh obrazové a textové přílohy)

Univerzita, fakulta, institut: Katedra kulturních a náboženských studií, PdF UHK

Studijní program: Transkulturní komunikace

Vedoucí práce: Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Oponent práce: Luděk Jirka, Ph.D.

Hodnocení vedoucího práce:

Originálnost a vhodnost tématu: A

Myšlenkové zpracování, invence: B

Metoda práce: B

Formální zpracování práce: B

Stylistické a gramatické zpracování práce: D

Studentčina komunikace a spolupráce s vedoucím práce: A

Návrh na výsledné hodnocení: B

Otázka k obhajobě: *Ve své práci hovoříte o možném teoretickém uchopení SL v rámci teorie posvátného prostoru (J. Campbella). Prosím, pokuste se podívat na SL i pohledem mnou zde zmíněného Thomase Hyllanda Ericssona (Sociální a kulturní antropologie) a jeho kapitoly o sociální identitě, zvláště podotázka interakce a aktéři, statusy a role, střídání rolí (viz s. 57-77, resp. 67-72). Nenašla byste zde nějakou možnou teorii či teoretický rámec (např. E. Goffman), aplikovatelné na SL, případně komplexněji na hry v online prostoru, či ve VR?*

Podrobně:

I) Originálnost a vhodnost tématu (navržené hodnocení A)

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na dosud málo zpracované téma, které v současnosti nabývá a v budoucnosti bude nabývat na aktuálnosti a důležitosti. Je proto skvělé, že se autorka tohoto tématu chopila a začala se jím zabývat. Protože jde o téma velmi široké a v reflexi transkulturní komunikace dnes naprosto přehlížené, je třeba aspirantku povzbudit k další možné práci v této oblasti. Bakalářská práce odkryla některé základní roviny, ale v reflexi a teoretickém uchopení je třeba pokračovat dál.

Ke slabinám práce jistě patří stylistická neobratnost, která ale není nijak tragická, plně odhaluje (ne)schopnosti současné generace psát odborné práce. Vřele doporučuji k dalšímu možnému studiu využít dlouhodobého sparringpartner, který by jazyk autorky přepisoval do odborné češtiny. Je evidentní, že autorka málo čte odbornou literaturu, tak jako je bohužel zvykem u dnešní generace vysokoškoláků. Sám se ptám, kolik seminárních prací musela během let studia na KKNS vypracovat, a kolikrát to musela přepisovat? A troufám říci, že ani jedna seminární práce ji nebyla opravena, aby se něčemu naučila. Tedy neschopnost odborného vyjadřování nepadá jen na bedra studentů, ale i nás pedagogů.

II) Myšlenkové zpracování, invence (navržené hodnocení B)

Autorka práci rozdělila do devíti kapitol a Přílohy, ale vesměs jde o šest klíčových kapitol. Po úvodu (1. Úvod, s. 9-10) se samostatně věnuje metodologii (2. Metodologie, s. 11-13). Následně předkládá obecný přehled o virtuálním světě (3. Virtuální svět, s. 14-17). Ve čtvrté kapitole již představuje samotný Second life (4. Second Life, s. 18-26), na který navazuje autorčina reflexe svého výzkumu (5. Výzkum, s. 27-39). V šesté kapitole se autorka snaží teoreticky uchopit téma virtuálního světa a Second Life pomocí teorie posvátného prostoru, jak jej zpracoval Joseph Campbell (6. Second Life jako posvátný prostor podle Josepha Campbella, s. 40-41). V následující sedmé kapitole přidává na katedře vyžadovanou transkulturní reflexi (7. Transkulturní reflexe, s. 42-43) a přidává závěr (8. Závěr, s. 44-45). Následuje soupis literatury (9. Zdroje, s. 46-48) a

příloha (I. *Obrazová příloha*) složená z fotografií (a. *Fotografie* [tj. printscreens], s. 49-53) a přepisu jedno z polostrukturovaných rozhovorů (b. *Přepis rozhovoru*, s. 54-56).

Struktura práce se zdá jako vhodná, postupující od obecného ke speciálnímu. Téma správně kontextuje virtuálním světem. Klíčová kapitola se pak zdá být ta pátá, kde dává počet ze svého výzkumu. V závěrečných kapitolách přidává pro katedru klíčová hlediska, tedy teoretické uchopení v rámci teorie kultury (viz kap. 6) a transkulturní reflexi (viz kap. 7).

V takto sestavené struktuře je slabinou pouze číslování úvodu, závěru a soupisu literatury. Většinou se tyto nutné součásti prací nečíslojí. Zavádějící mi připadá název šesté kapitoly *Second Life jako posvátný prostor podle Josepha Campbella*. Tento název de facto říká, že Joseph Campbell studoval Second life a interpretoval jej v rámci své teorie a reflexe posvátného prostoru. Což je ovšem velmi nepravděpodobné, když Campbell zemřel v roce 1987, kdy celý internet byl v plenkách. Autorka spíše přijímá Campbellovu teorii a tou čte Second life. Bylo by tedy zřejmě přesnější, kdyby byla kapitola nazvána *Teorie posvátného prostoru Josepha Campbella jako možné teoretické uchopení Second life / Second life jako posvátný prostor podle teorie Josepha Campbella / Second life jako posvátný prostor v argumentaci teorie Josepha Campbella*.

Nyní několik myšlenkových konstrukcí, které jsou slabší, vyžadují upřesnění, nebo jsou skvělé a proto je podtrhuji.

- S. 9: „*Svou popularitu si u hráčů získala zejména díky tomu, že dává hráči volnost, je otevřená pro kreativitu a extravagantnost.*“ – chybí argumentace či dobožení formy a důvodů kreativity, a vysvětlení míry extravagantnosti
- S. 9-10: „*V rámci své práce zmiňuji virtuální realitu jako budoucí perspektivu pro hráče a nadšence tohoto zařízení, ale zároveň jako možnou hrozbu pro SL, protože zatím výrobci této hry nenabízí žádné možnosti, jak VR propojit s virtuálním světem SL.*“ – nechápu tu „možnou hrozbu“, v čem to je hrozba? Protože nenabízí propojení VR s SL?
- S. 18: proč je na prvním místě charakteristik SL jmenována a vysvětlována zrovna měna? (viz 4.2.1.?)
- S. 21: „*Ve virtuálním prostředí lidé vystupují pod svými tzv. nicky (přezdívky). Ty dávají hráči anonymitu. Ta nabízí hráči skvělý základ pro to, aby mohl vyjadřovat svou identitu, včetně své sexuální stránky. Hráči také otevírá nové možnosti fakt, že skupina, ve které se nachází je rozmanitá a fluidní. Díky tomu má uživatel možnost zažít nejrůznější formy zážitků. Anonymita hraje velkou roli v prožitku sexuálního aktu, která dává hráči naprostou svobodu stát se kýmkoliv, kým si přejí bez ohledu na jejich reálné pohlaví, sexualitu, věk či sexuální zkušenosti.*“ – tento odstavec, alespoň jeho počátek mohl být vetknut spíše na začátek kap. 4.2.2.
- S. 21: „*V SL lze navštívit a zkusit snad vše, co člověka napadne.*“ – opravdu? Víím, že to v práci dále zmiňujete, ale proč tedy je v islámských světech odkaz na trestní právo v rámci šaría? Není nějaká podoba trestu vždy spjata s nějakou formou hranic a zákazu jejich překročení, tedy nedělat vše, co mne napadne, ale vážit své skutky? Vaše teorie zní: je to spíše odstrašující symbol, aby hráči ve hře, ale i v životě nečinili nic, co je Bohem zakázané. Sama však hovoříte o možné proměně islámských světů z dob oblíbených (před 15 lety), do současnosti. Nejde tedy v těchto odkazech na reálně existující trestání v tehdejší době?
- S. 22: „*Bud' můžeme brát tyto světy jako místo, kde může hráč uspokojit a léčit svou duši.*“ – z toho pramení autorčina definice náboženství: uspokojení a léčení duše? Co sociální rozměr náboženství? co identita?
- S. 23, 28, 34: „*o svátku Ramadán.*“ – Ramadán není svátek, ale posvátný měsíc
- S. 25: „*Mohou se zde konat vysokoškolské přednášky nebo zde mohou probíhat jiné vzdělávací konference.*“ – to znamená co? Jako že UHK si tam může zúřadovat svůj svět, nebo vyučující PdF UHK si tam tento svět může zhotovit, nebo jen aktivně vstoupit do

- nějaké „virtuální konference“? Toto zmiňujete na dvou místech a zásadněji to nevysvětlíte.
- S. 25: „K 11. 11.2022 byla průměrná denní návštěvnost okolo 36 až 41 tisíc. Pokud se to může zdát jako málo, tak je ještě zajímavé jedno přiblížení, a to, jaká je návštěvnost webu SL. Ta se měsíčně pohybuje okolo 10 milionů. Z toho je myslím si patrné, že minimálně zájem o to, co virtuální svět SL je, stále společnost vyhledává.“ – myslím, že i 40 tisíc denně je velká návštěvnost. Škoda, že to autorka nesrovnala s dobře dohledatelnými daty jiných online her, případně pro zajímavost s počtem návštěv např. webu /instagramu / facebook KKNS.
  - S. 27: „V rámci mého výzkumu jsem navštívila dohromady deset světů.“ – chybí jakých?
  - S. 28: „Myslím si, že aktivita členů byla většinou během mého výzkumu podobná. Počet členů se spíše odvíjí podle toho, jak je daný svět populární.“ – zde mi chybí přesná čísla a statistiky, i když jen soukromé, založené na vlastním pozorování
  - S. 30: „Mihráb by měl směřovat k Mekce, tedy na východ.“ – kam směřují mešity v Indonésii?
  - S. 30: „Napravo od něho se nachází tzv. minbar což je prostor pro kazatele.“ – spíše pro provedení chutby (kázání), které pronáší většinou místní ímám, nebo osoba k tomu určená
  - S. 30, 32: „Není boha kromě Boha Alláha a Muhammad je jeho prorok.“ – spíše Není boha kromě Boha, a Muhammad je jeho prorok. / Není boha kromě Alláha, a Muhammad je jeho prorok.
  - S. 30: „Jedním z důvodů ovšem může být, že v SL není pevně daný čas a tím pádem nelze pevně stanovit dobu, kdy by se modlitba měla odehrát. Výrazný prvek, co zde chybí, je jakékoliv upozornění na čas modlitby. Ten se nikde neobjevuje, a ani sami hráči na modlitbu ve společném chatu nijak neupozorňují.“ – nesmírně důležité pozorování! Skvěle! Obecně to souvisí s tématem, zdali se tam svět otáčí kolem Slunce nebo ne, tedy zdali dochází k východu a západu slunce.
  - S. 30: „mravy (manners),“ – manners nejsou mravy, ale zvyky, způsoby chování!
  - S. 31: „Bohužel, když jsem se snažila po delší době (již na konci svého výzkumu – březen 2023) znovu podívat do tohoto světa, tak již neexistoval a na místě už byly pouze soukromé residence.“ – to je opět dobrý postřeh, který opravňuje k výzkumu založeném diachronicky, a zde pak zkoumat posuny v čase
  - S. 31: „Nejviditelnější známka je opět ve světě „Emirate of Salmiya“, kde mají i přímo popraviště.“ – proč rovnou šarí’u propojujete s popravištěm????????? To je základní prvek šarí’je? Šarí’a je islámské náboženské právo, které má čtyři základní oblasti: (1) povinnosti jednotlivce (‘ibádát); (2) právo v mezilidských vztazích (manželské, rozvodové, dědické, smluvní, závazkové, ekonomické...); (3) trestní právo; (4) státovédu a ústavní právo.
  - S. 31-32: „symbolů muslimů – měsíc s hvězdou“ – nejde o symbol muslimů, ale o osmanský symbol islámu – půlměsíc, ovšem bez hvězdy
  - S. 32: „Během mého výzkumu se tu v rámci času změnila pouze jedna věc, a to že na zemi přibyla krev.“ – v rámci jakého času? Chybí data
  - S. 33: „Salát – modlitba“: pro tuto povinnou liturgicky jasně definovanou modlitbu je třeba přesného času (5x denně) k jejímu vykonání, a počtu prostrací s dotykem čela až na zem (*rak’a*); autorka jinde v práci píše, že tu časové ohlášení modliteb chybí (mělo by jít o hlasitý veřejný *adhán*, případně nějaký jiný symbol upozorňující hráče na čas modlitby); z textu není jasné, zdali se např. počítají *rak’y* (pl. *rak’át*)
  - S. 33: „Zakát – almužna“: jednak je *zakát* pevně daný, a jasně definovaný (cca 2,5 procenta z vlastního jmění každoročně), jak to je řešeno zde? Jde pouze o dobrovolný příspěvek? Potažmo je možné provázat zde odevzdaný příspěvek v budoucnu s klasickou

- povinností víry (*zakát*)? Nebyl zde někde nápis *sadaqa*: tedy jakýkoliv dobrovolný příspěvek na cokoliv (sirotci, oběti zemětřesení, mešita...)
- S. 34: „*V aktuálním roce 2023 probíhá Ramadán od 22. března do 22. dubna, takže jsem měla možnost zkoumat v SL i tento svátek.*“ – (a) opětovně, Ramadán je spíše posvátný postní měsíc; (b) přesněji: 23. 3. - 21. 4. 23; (c) Ramadán, již v době odevzdání proběhl (perfektum – dokonavá minulost)
  - S. 34: „*Hlavní problémem dodržování půstu ve virtuálním světě SL je to, že zde není pevně stanovený čas a hráči si mohou dobu dne měnit podle vlastního nastavení. Všechny prvky tedy slouží spíše jako symbolika než přísně kontrolovaný rituál.*“ – jak jsme již zmínil, problém vidím nikoliv v absenci času, ale pro půst je klíčový západ a východ slunce, autorka zde o této astronomické skutečnosti nikde nemluví, jak to tedy probíhá v SL? Zapadá tam slunce? Bylo by zajímavé v tomto smyslu hledat v právních dobrozdáních (*fatwách*), zdali se k tomu *fuqahá'* (muslimští právníci) někdy nevyjádřili. Vždyť je k dohledání řada *fatew* ohledně času modliteb, případně slavení Ramadánu, za Polárním kruhem.
  - S. 34: „*Bohužel poslední pilíř islámu, tedy pout' do Mekky jsem nedokázala během mého výzkumu spatřit v SL.*“ – „spatřit“? proč ne absolvovat? Klíčové pro muslimy je navštívit Mekku a vykonat tam řadu rituálů s přesně danou intencí! Není SL mimo možnost této povinnosti, protože zde není Mekka?
  - S. 34: „*a červenec roku 2022.*“ – chybí přesné dny; pout' nebyla jen „v červenci“, ale přesněji se to musí popsat „v 7. - 12. 7. 22.“
  - S. 35: „*Výsledky výzkumu jsem rozdělila do pěti tematických částí – prostor bez limitů, představy o kultuře, muslimové v SL, islám v SL a důležité prvky S.*“ – proč zrovna těchto pět? Chybí argumentace pro výběr těchto hledisek.
  - S. 36: „*...a věkový průměr mých respondentů je okolo 45 let (nejstarší měl 63 roků).*“ – pozor na emiku, resp. na zkreslenou identitu – co když se mladí dělají staršími?
  - S. 37: „*Jiný hráč zase potvrdil, že to, co se v SL odehrává, by každý pravý muslim považoval za harám (činy, které jsou v rozporu se šaríou).*“ – *harám* není rozpor se šaríou, ale přesněji je to čin, který Bůh výslovně zakázal (nejčastěji v Koránu).
  - S. 39: „*Tím pádem zde neberou islám jako náboženství a např. mešity jako svatá místa, ale pouze pro ně slouží prvky islámu jako „kulisy“ pro jejich role-playing.*“ – mešity nejsou ani v reálném světě svatá místa! Svatost v islámu není spojena s místem, ale s textem Koránu.
  - S. 39: „*V křesťanství je např. nebezpečné, aby křesťan vůbec pomyslel na nevěru nebo na akt s někým jiným – již tato myšlenka se považuje za hříšnou. V islámu je hříšná až samotná fyzická nevěra. Snad můžeme říct, že je masturbace a sexuální potěšení v role-playingu v islámu přijatelné, protože jde zde o skutek zavrženíhodný, ale nikoliv o skutek zakázaný.*“ – skvělý postřeh autorky, ovšem jen bych doplnil, že myslet na smilstvo není ani pro křesťany hříšné, ale nebezpečné; v křesťanství je hříchem, až zakázaný skutek, vědomě (vím, že se to nesmí) a dobrovolně vykonán; v islámu zde autorka odhaluje skvělou myšlenku – raději masturbace (zavrženíhodná) než smilstvo (*harám* – Bohem zakázané)! Škoda, že zde nepřipojila muslimské teoretiky práva (Qaradáwí)
  - S. 40-41: Campbellova teorie je jistě vhodná, jen bych doporučil komparovat s představy o posvátném prostoru Mirceae Eliadeho a Mary Douglas; také mi připadá vhodné zapojit myšlenky Thomase Hyllanda Eriksena v rámci sociální identity / sociální osoby (viz *Sociální a kulturní antropologie*, s. 57-77), případně Ervinga Goffmana a jeho pojetí rolí.
  - S. 42-43: Transkulturní reflexe je dostatečná. Pojetí transkulturní komunikace, jako „*schopnost komunikovat s lidmi s odlišnými kulturními kořeny nebo s rozdílným jazykem, a přes všechny možné odlišnosti se pokusit najít společný jazyk, díky kterému se můžeme otevřít druhému, vzájemně se obohatit a sdílet s ostatními kým vším doopravdy jsme – tedy se nebát sdílet a spoluutvářet naši identitu s druhými.*“ Je také dostatečná, možná mi zde chybí hlubší promyšlení otázky povahy a charakteristiky v rámci SL či obecně VR.

Není právě IT technologie budoucnosti - či lépe - prostorem budoucí transkulturní komunikace? Nenacházíme v SL, VR... transkulturní komunikace antropologické konstanty (stejně motivy, stejná úskalí, stejné prvky...). Není užívání IT, hraní rolí... stejně antropologicky rozšířené, tedy nejsou zde jasné prvky vhodné pro transkulturní komunikaci?

- S. 54: „*Rozhovor je bez jakýkoliv úprav, pouze jsem z něj vyškrtla jeho přezdívkou (jméno). Respondent vystupoval za avatara muže.*“ – autorka si ale respondenty očíslovala, proto mi zde chybí číslo respondenta
- S. 55: *Maometto, Corano* - *Maometto* to je italský nepřesný termín, obdobný českému nepřesnému Mohamet, *Corano* je pak zažitým italský termín, jako český Korán. Škoda, že respondent neukázal nic co by ho propojilo s Itálií. Tento postřeh naznačuje další z možných budoucích výzkumů, a to studium playerů z hlediska zemí jejich původu.
- S. 55: *sutra* – asi myslel *sura* (anglicky *surah / surahs/ suras*)

III) Metoda práce (navržené hodnocení B)

Práce je metodologicky postavena na virtuální etnografii, několika religionistických postupech (deskripce) a na sociologické metodice kvalitativního výzkumu (zúčastněné pozorování, polostrukturované rozhovory). Zdá se mi, jako vhodné toto metodologické rozpětí. Autorka také věnuje metodologice celou kapitolu (viz kap. č. 2).

Cíl práce dobře definuje na několika místech: „*Cílem bakalářské práce, jak jsem v úvodu zmínila, bylo odhalit, jaká je podoba islámu ve virtuálním světě, konkrétně v metaversu „Second life“. Mojí snahou je zjistit, jak se dokáže islámské náboženství přizpůsobit virtuálnímu prostředí, jestli se v tomto prostředí pohybují muslimové, a jakou proměnu má tohle náboženství v on-line světě oproti reálnému životu muslimů. K dosažení mého cíle jsem zvolila metodu virtuální etnografie.*“ (s. 27) Jinde: „*Cílem mé bakalářské práce bylo přiblížit islám ve virtuálním světě Second Life.*“ (s. 44)

Vedle několika nejasností, které zmíním dále, bych kriticky oponoval výsledky výzkumu. Které nejsou zásadněji provázány s výzkumem. Chybí např. odkazy na jednotlivé rozhovory s respondenty 1-10, datумы jednotlivých pozorování...

Dále pak:

- S. 10: „*K mému výzkumu jsem si vybrala virtuální etnografii.*“ – spíše bych volil „vybrala jsem si metodu virtuální etnografie“
- S. 10, podobně 27: „*Tím je zkoumat prvky islámu ve světech, které SL nabízí – a v nich zejména na mešity, právo šaría a pět pilířů islámu.*“ – (a) prvky islámu? Co to je „prvek“ v jakémkoliv náboženství? (b) mešita / šaría / pět pilířů islámu – proč zrovna tyto, a proč ne jiné?
- S. 10: „*V praktické části se budu snažit také lépe přiblížit, jak přesně během svého pozorování postupuji, s jakými hráči povedu rozhovor a jaké konkrétní místa navštěvuji.*“ – opravdu je adekvátní od praktické části očekávat přiblížení, jak přesně jste postupovala?
- S. 11: „*Tom Boellstorff dobře vystihl oxymorón pozorování v online prostředí tak, že se nemůžeme plně účastnit a zároveň plně pozorovat.*“ – proč je tento „oxymorón“ argumentem pro využití virtuální etnografie?
- S. 12: „*Zkoumat náboženství on-line, může být (a je) náročné.*“ – až na straně 12, autorka píše o tom, že bude zkoumat náboženství v online. To samo o sobě je teoretický problém par excellence. Škoda, že o tom neutrousila explicitní hlubší reflexi v úvodu své práce. Z obsahu je to zřejmé, ale z odborného hlediska je vhodné zmínit explicitně.
- S. 12: „*Je možné, aby výzkumník používal ve své práci dezinformace, ale je potřeba je vždy uvést ve správném kontextu.*“ – Jak se pozná dezinformace? Jak správný kontext? A jak se dezinformace kontextuje?
- S. 13: „*Virtuální světy jsou běžnou formou, jak se uvolnit od povinností našeho života a jak trávit svůj volný čas. V západní společnosti jsou internet a hry dobře dostupné. Virtuální*

- prostor je sdílený prostor s dalšími lidmi skrze internet a je součástí tzv. Webu 2.0.* – jen psychologická definice?
- S. 15: *„Všechny tyto světy byly dříve místy pro zkoumání, ale pouze SL z nich vydrželo až do současnosti.“* – dřívější světy byly prostory pro zkoumání a dnešní SL ne? SL „vydrželo až do současnosti“ a tudíž není místem zkoumání? Nebo jak tomu mám rozumět?
  - S. 18: *„Tato platforma nabízí každému upustit uzdu své fantazii a stát se lepší verzí sebe samotného, opakem sebe nebo zkusit se převtělit do bytosti, kterou by v reálném světě nebylo možné být.“* – metodologicky a antropologicky opakujete emické hledisko, vždyť odkazujete na oficiálního průvodce hrou. Je ale tato emika oprávněná, nacházíte to i vy, z pozice etics, analyticky, i když insiderky? Zkrátka chybí mi zde kritika této věty z oficiálního průvodce.
  - S. 18: *„Od té doby se skupinka developerů pod jménem „Linden Lab“ podílejí na tvorbě světa, které dává hráčům naprostou svobodu.“* – opravdu? Opravdu tam je plná svoboda? Co vlastně svoboda znamená? Viz, proč tam jsou ty šarí'atické prvky trestního práva?
  - S. 27: *„Zdalo se mi vhodné přistoupit k výzkumu podle této publikace, protože velmi dobře přistupuje k virtuální etnografii. Skvěle vysvětluje, jak by měl badatel představit svůj výzkum, aby postup práce pochopil každý, kdo bude mít poté zájem o téma „islám v SL“.“* – zde nejsou vyřčeny správné důvody pro zvolení si metody virtuální etnografie, pouze je zmíněno, že jde jen o „velmi dobře přistupuje... skvěle vysvětluje...“ ani jeden z toho není důvod, proč autorka zvolila knihu, kterou zvolila. Volba metody není otázkou dojmů a pocitů, ale jak kvalitně sbírá, probírá, reflektuje fakta. Jaká je metoda nejvhodnější pro tento čas, prostor... Musí to být odůvodněno argumentačně hlouběji. Například není vhodná analýza textu, není vhodné nezúčastněné pozorování, není vhodné kvantitativní výzkum, není vhodná religionistická komparace.... Proč tedy je vhodná virtuální etnografie?
  - S. 27: *„Pro svou práci, jsem si vybrala avatara ženy, protože je to pro mě příjemnější a mohla jsem tím více vystupovat „sama za sebe“.“* – příjemnější může být adekvátní měřítko pro terénní výzkum, ale což takhle propojit spíše s vlastní gender identitou, jakožto badatelky, nikoliv badatele?
  - Proč autorka v celé práci nezmínila všechny otázky, které respondentům kladla?

IV) Formální zpracování práce (navržené hodnocení B)

Co se týče formální stránky práce, tak plně splňuje kritéria kladené na bakalářskou práci. Poznámkový aparát je jednotný a dle standardů.

Nejasnosti:

- V celé práci chybí tečka na konci poznámky, jen výjimečně se tam objevuje (viz pozn. č. 10,14,18,23,38,40,59,68) – správně má být tečka za každou poznámkou pod čarou.
- S. 28: „**muslimských**“ / proč ne, jako vždy: „**muslimských**““?
- V celé práci: „šaría“, spíše by mělo být šarí'a, nebo šarí'a; také mi v práci chybí odkaz na způsob transkripce – zdali přepisuje jak je uvedeno v SL (opravdu jen „Sharia law“), nebo jak by se arabisticky a islamologicky mělo (viz konzultace s vedoucím), nebo jinak?
- S. 32: podobně: „ší'itského“ – má být ší'itského, nebo ší'itského
- S. 35: pozn. 61-65: Odpověď respondenta č.5–z archivu autorky; chybí tečka (viz výše) a datum vzniku rozhovoru

V) Stylistické a gramatické zpracování práce (navržené hodnocení D)

Jak jsem již předznamenal, celé práci škodí její stylistická a gramatická neohrabanost. Ovšem, jak ještě zmíním, celá práce prošla bouřlivým vývojem. Oproti původní verzi, se kterou jsem byl seznámen, je tato konečná verze zásadní pokrokem. Přesto je tedy třeba zmínit některé gramatické a stylistické nedokonalosti. Celkově jich je veliké množství, omezím se jen na ty extrémní chyby.

- s. 9: „*Ve své bakalářské práci se zaměřuji na hru „Second Life”, která je jedna z virtuálních sociálních světů, kteří hráči mohou vyzkoušet.*“ – která kteří...
- S. 9: „*Natož, že hra v roce 2023 oslaví své dvacáté narozeniny, tak je stále mezi lidmi velmi oblíbená.*“ - natož?
- S. 9: „*V metaversu nikdo nemůže omezovat druhé, vlastnit nebo ovládat nás a náš pohyb v tomto prostoru.*“ – proč najednou my, nás, nám?
- S. 10: „*Tento vztah je při strávení času ve virtuálních světech nemožné přehlédnout, a jak jsem již zmiňovala – odráží se i při výběru a tvoření našeho avatara, pod kterým figurujeme při interakci s ostatními.*“ – spíše přehlédnout
- S. 15: „*nebo virtuální prostředí „There.com“ z roku 2003, které přežilo jen o rok déle, a to sedm let do roku 2010.*“ – aaach ty čísla a data ... o rok déle, sedm let, do roku....
- S. 18: „*S prvotní myšlenkou přišel Philip Rosedale již o dvanáct let dříve, roku 1991, který přišel s nápadem vytvořit vlastní svět ve světě. Od té doby se skupinka developerů pod jménem „Linden Lab“ podílejí na tvorbě světa, které dává hráčům naprostou svobodu. První verze byla spuštěna o rok dříve, roku 2002, a fungovala pouze jako testovací verze před tím, než ji oficiálně zpřístupní pro veřejnost.*“ – aaaach ty časy.... Minulost, přítomnost.... Aaaach ty vidy.... Aktivum, passivum....
- S. 19: Marketplace / marketplace? – majuskula se objevuje vícekrát v celé práci, ale zde obě varianty!
- S. 22: „*V celé hře jde nalézt hned několik světů, které jsou zasvěcené velkým i menším náboženstvím.*“ – spíše „světy... věnovány... / určeny... náboženstvím“
- S. 22: „*Uvnitř se hráči mohou pomodlit a v těchto místech lze také navštívit různé bohoslužby a další...*“ – a další... a co tedy dalšího?
- S. 22: „*Druhým způsobem, jak může uživatel v SL objevovat náboženství je skrze učení se o nich.*“ – to je jak „blbej“ překlad ze swahilštiny; spíše: *...jak může uživatel v SL objevovat náboženství, je prostřednictvím výuky.*
- S. 23: „*Nejkreativnější světy, které jsou v SL jsou ty, které hráče přemístí do naprosto smyšleného světa. Možnost je zavítat do „fantasy“ světů, které připomínají okouzlující místa plné krásné přírody, vodopádů a mystických bytostí jako víl, mořských panen nebo draků*“ – jsou / jsou... možnost je zavítat – spíše *Jednou z možností je zavítat / Možností je také zavítat....*
- S. 23-24: „*Tyto světy by měly sloužit jako bezpečné prostředí, kde by se hráči měli cítit pohodlně říct a dělat cokoli, co by jim bylo příjemné i v opravdovém světě.*“ – (a) kde jsou čárky? (b) měli cítit pohodlně říct a dělat...?
- S. 25: „*Je potřeba promyslet, jaké prostředí chce uživatel vytvořit a učinit jeho nápad trojrozměrným.*“ – proč passivum „učinit“? Vždyť to dělá hráč sám, nebo ne?
- S. 25: „*Je potřeba tedy umět věci naprogramovat i tak, aby se mohly hýbat a aby náš svět nebyl příliš statický.*“ - ??? spíše: *Je vhodné umět základní programovací jazyk tohoto světa. Přílišná staticčnost se zde nevyplácí.*
- S. 30: „*Tato mešita má dva minarety. U vchodu jsou informační tabule, které prosí hráče, aby si sundaly boty – tento prvek se také shoduje s běžnou mešitou.*“ – (a) tabule jistě hráče o nic neprosí, ale spíše upozorňují! (b) ti hráči si mají sundat boty!!!! Nikoliv tabule!!! Tedy *aby si sundali boty!!!*
- S. 30-31: „*Na tomto místě už jakýkoliv zdroj vody, aby se avatar mohl před vstupem omýt, chybí, a ani není nikde zmíněné, že by to bylo potřeba před vstupem udělat.*“ – (a) neskutečná česká struktura složené věty, a jejich komponent!! (b) proč zase passivum *zmíněné?* Věta mohla znít česky asi takto: *Chybí zde nejen voda, nutná pro rituální očistu, ale i jakékoliv upozornění, že je třeba se rituálně vodou omýt.*
- S. 31: „*Navíc tu je interaktivní displej na jedné ze zdí, kde si kdokoliv může pustit recitaci z koránu... V pravém rohu je pult, na které leží Korán... Před nimi jsou koberečky k*

- modlitbě a také korán.*“ – tak tedy k, nebo K? V češtině se zažilo Korán, ale koránský; podobně jako Bible, biblický.
- S. 34: *„Tato rodina pod cedulí také nabízí občerstvení v podobě špízů pro všechny návštěvníky tohoto světa.“* – obávám se, že rodina pod žádnou cedulí nic nenabízí. Snad máte na mysli, že cedule upozorňuje na nabídku....
  - S. 35: *„Nejčastěji jsem se setkala, stejně jako ostatní respondenti, s hráči z Evropy, z blízkého východu a Asie.“* – Blízký východ, jde o geografický název, tedy majuskula, jako Asie, Evropa
  - S. 39: *„Ačkoliv tedy zde islám z náboženského hlediska není úplně přítomný, je jasné, že do velké míry ovlivňuje toto místo.“* – nechápu vaše sdělení: (a) islám je náboženství; (b) islám nábožensky není přítomný; (c) islám ovlivňuje toto místo... nejasná stylistika na úkor jasného předání významu
  - S. 40: *„SL určitě nejde jen tak považovat za definici posvátného místa, ale dává komukoliv prostor, aby si zde své posvátné místo našlo.“* – proč je podmětem TO (našlo)?
  - S. 42: *„Během našeho studia transkulturní komunikace na pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové je nám velmi často pokládána otázka – co to je transkulturní komunikace a co to je transkulturalita?“* – studujete tři roky na Pedagogické fakultě, nikoliv na pedagogické fakultě!

VI) Komunikace studentky a spolupráce s vedoucím práce (navržené hodnocení A)

Studentka si téma vybrala sama, po konzultaci se mnou a dr. Zuzanou Kosticovou z HTF UK. Pracovala velmi svědomitě a systematicky, a to po celou dobu. Stejně tak velmi bohatě využívala konzultací osobních i v online prostoru. Jistým handicapem byla autorčina nižádná zkušenost se *Second life*, jak sama i zmiňuje. První měsíce se tedy spíše v této hře rozkoukávala a výzkum bohužel nechala až na poslední měsíce, ba týdny před odevzdáním práce.

I přesto mi bylo velikou ctí vést tuto práci, resp. být rádcem při jejím tvoření. Protože nejsem kulturolog, sociolog, a v transkulturní komunikaci zastávám zcela rozdílné stanovisko než zde – na KKNS - protěžové (viz Burda, Macek), nemohl jsem v teoretické reflexi (6. a 7. kapitola) být přílišným rádcem. Jsem ovšem rád, že autorka mne sama provedla těmito kouty bádání a chopila se iniciativy více než skvěle!

Práci jsem četl cca třikrát a musím také jednoznačně podtrhnout zlepšující se gramatickou a stylistickou stránku práce. Přesto, že je práce v tomto ohledu stále poněkud slabší, zlepšení oproti prvním verzím z listopadu či prosince je více než evidentní.

Souhrnné hodnocení:

Předkládaná bakalářská práce je velmi dobrá (B), a skvěle ukazuje, klady a zápory studentů: skvělé téma, dobře teoreticky a prakticky uchopené. Teorie je sice slabší a mohla být dotažena, což jde možná i na vrub vedoucího práce. Formální a stylistická práce je velmi slabá, tak jak to odpovídá současné populaci a jejím nicotnému umu v české spisovném jazyce. Poznámky pod čarou jsou téměř bez problémů (kromě absence teček).

Studentce doporučuji pokračovat ve studiu, a téma její práce by mohlo pokračovat ve výzkumu online religiozity.

Ovšem také silně doporučuji pravidelnou četbu odborné literatury, zvláště odborných periodik, a to přímo v češtině! Stylistické neohrabanosti autorky by se tím mohly otupit.

Posuzovanou bakalářskou práci považuji za doporučeníhodnou k obhajobě. Dle mého soudu splňuje všechny nutná kritéria požadovaná od bakalářské práce.

V Uhlířských Janovicích
Dne 8. 5. 2023

Lukáš de la Vega Nosek